Nem akartam, érts meg, nem akartam!



[1]

Federico Garcia Lorca: Vérnász

Janus Egyetemi Színház,

A JESZ - egyetemi színház lévén – egyik sajátossága, hogy alkotó gárdáját időről időre kicseréli, megújítja. Egy stabil törzstagság mellé az újonnan jelentkező színészpalántákból a két vezető-rendező, Mikuli János és Tóth András Ernő új színész csapatot formál, nem kis művészi, nevelői fáradozással. 2016-ban egy ilyen új színi csapat szerveződött, melynek egyik sikeres debütálása volt az „Örömöcskék, vétkecskék” címmel előadott összeállítás a magyar paraszti élet mindennapjainak egyik sajátos szeletéről, a népi pajzánságok, huncutságok világáról. A darab rendezője úgy gondolta, hogy a fiatal színész csapat szakmai fejlődését szolgálja a paraszti tematika kiterjesztése, a népi, falusi társadalom konfliktusainak mélyebb feltárását adó dráma bemutatásával. E célra megfelelőnek mutatkozott a 20. századi egyetemes drámairodalom egyik, ma már klasszikusnak számító spanyol szerző, Federico Garcia Lorca egyik méltán híres tragédiája, a Vérnász.

A népi-paraszti tematika a 19. század második felében jelent meg az európai színpadokon, legalább olyan forradalmat okozva, mint egy évszázaddal korábban a polgár megjelenése (Beaumarchais: A sevillai borbély). Elég, ha az operaszínpadokra gondolunk, ahol Mascagni Parasztbecsület című operája az 1890-es években szinte sokkolta kora polgári közönségét. Az olasz, szicíliai falvak zárt társadalmát átszőtte a vérbosszú átkos hagyománya, mely a görög tragédiák végzetét idézte elő az európai polgári-paraszti világ megváltozott körülményei között. A „Megölték Turiddut!” kiáltás sikolyszerűen hatott az opera polgári közönségére. A fojtott légkörű dél-olasz paraszti világ tematikáját folytatták a 20. században más szerzők, elsősorban olyan országok írói, művészei, amelyek eltértek, elmaradtak az európai polgári fejlődés fő vonalától: Dél-Európa (Görög-, Olasz-, Spanyolország) és Kelet-Közép-Európa. (Utóbbiakra lásd Lengyelországban Reymont: Parasztok, Magyarországon Móricz Zsigmond regényei, Romániában Sadoveanu művei). A paraszti társadalmak polgáriasodásának nehézségei: a nemesi-úri társadalmak továbbélése, a paraszt polgárrá válásának hiányos lehetőségei, mint társadalmi és emberi konfliktusok jelennek meg e művekben.

E folyamatba illeszkedik a spanyol Federico Garcia Lorca irodalmi munkássága is, mely az 1920-as években indult és az 1930-as évek közepéig tartott. Lorca maga is paraszti világból érkezett, egy andalúziai faluban született 1898-ban, jól ismerte tehát a spanyol parasztság társadalmát feszítő napi gondokat, konfliktusokat. Három legjelentősebb drámáját e paraszti világ ihlette. A Vérnász című népi tragédiát 1932-ben írta, egy évvel később mutatták be, a Yermát 1934-ben, a Bernarda Alba házát 1936-ban fejezte be. Közismert, hogy Lorca a spanyol polgárháború áldozata lett, 1936 augusztusában, mindjárt a háború első napjaiban, Granada közelében, a konzervatív-nemzeti, falangista (később francoista) csapatok egyik egysége kivégezte. Spanyolország az 1920-as és 30-as években a tekintélyelvű (autoriter) monarchia és a polgári demokratikus köztársaság erői között egyensúlyozott. Lorca nem volt politikus, de mint művész és sok tekintetben különc, a korabeli polgári erkölcsöktől eltérő életvitelű értelmiségi a köztársaságiak politikájával szimpatizált. Amikor a Vérnászt írta, a republikánus párt volt kormányon (Második Köztársaság, 1931-1933).

A Vérnászt rendszeresen előadják Európa színpadain. Magyarra 1957-ben fordította Illyés Gyula. Szokolay Sándor 1964-ben operát írt azonos címmel.

A Vérnász cselekménye egy spanyol faluban játszódik. Alapkonfliktusa egyszerű: egy parasztfiú (Leonardo) és egy lány szeretik egymást, de a köztük lévő társadalmi különbségek miatt nem teljesedhet be szerelmük. A kevésbé tehetős családból származó fiú elhagyja a lányt, elveszi feleségül a lány unokatestvérét, a lány egyedül marad az apjával. Mindez csak a szereplők elbeszéléséből derül ki, a darab azzal kezdődik, hogy egy birtokos özvegyének – az Anya - egyedül maradt fia – a Vőlegény - el akarja venni feleségül az apja gazdaságában dolgozó lányt – a Menyasszonyt. A Vőlegény ráveszi az anyját, hogy ő kérje meg számára a lány kezét. Az Anya félti a fiát, mert korábban elvesztette egy falusi késes leszámolásban a férjét és a nagyobbik fiát. Mégis enged megmaradt fia kérésének és együtt felkeresik a birtokos paraszt Apát, hogy megkérjék a lánya kezét. Az Apa szívesen odaadja a lányát, elsősorban azért, hogy a két család földjei egyesüljenek. A lány nem szereti kérőjét, de mégis elígérkezik házastársául, hogy engedelmeskedjék apjának, és azért, hogy ne maradjon egyedül, a faluban elfogadott tisztes házasságban éljen. Kiderül azonban, hogy Leonardo még mindig szereti volt kedvesét, aki bár nem akarja őt visszafogadni, szintén nem közömbös iránta. Amikor eljön a házasságkötés napja, a lakodalomban a menyasszonytánc előtt Leonardo megszökteti volt barátnőjét. Az erdőbe menekülnek, de a falu

lakossága a Vőlegény vezetésével üldözőbe veszi őket, hogy a falusi közösségben bűnnek számító lányszöktetést megtorolják. A Halál koldus képében megjelenik az erdőben, és elpusztítja a lányért vetélkedő két férfit. Egymás késétől lelik halálukat. A Menyasszony megmenekül, az Anyához siet, akinek elmondja, hogy nem csalta meg a vőlegényét, tisztességes maradt. Az anya vigasztalhatatlan, mert második fiát is elvesztette.

Lorca azonban nem szájbarágó módon tálalja a társadalmi és emberi ellentétekre épülő igazságot, hanem alkalmazza a népköltészetben rejlő sajátos esztétikum elemeit, így a spanyol falvak néphagyományait, a falusi házasságkötés és lakodalom szokásait, dalait, táncait, a balladai eszközöket: a néhány szavas közléseket, sejtetést, a kihagyásokat. A harmadik felvonásban a népi megjelenítő eszközök szürrealisztikus elemekkel bővülnek. A megszemélyesített Hold, a kolduskénti megjelenő Halál elszakadnak az első két felvonás realisztikus figuráitól és szituációitól, és átcsapnak egy valóságon túli világba. Lorca itt saját kora szürrealista stílusirányzatának megfelelő megjelenítő eszközöket alkalmazott. Ilyen, a korban, az 1930-as években általánosan elfogadott toposz volt a vérmítosz, az emberi természetben rejlő érzékiség és a gyilkos hajlam összekapcsolása. Ezek a szövegek és jelenetek ma már kissé idegenek a kor emberétől, különösen a fiataloktól.

A JESZ előadása a Vérnász egyetemes vonatkozásaira koncentrál. A két ember közötti vonzások, vonzódások, az elsődleges (primér) érzések, melyeket gyakran kissé általánosítva szerelemnek nevezünk, meghatározóbbak, döntőbbek lehetnek számunkra a társadalmi elvárásoknál, az ész és a józan értelem, belátás, érdek diktálta követelményeknél. Persze elsősorban az erős, autonóm egyéniségeknél. Ez a hagyományos, ha úgy tetszik, liberális, az egyéni önkifejezésre apelláló Lorca-értelmezés. De a szerző nem fogalmaz ilyen egyértelműen. Az elsődleges érzelmekkel, érzéki késztetésekkel szembeállítja a társadalmi, a közösségi attitűdöt, mindenekelőtt az utóbbi erkölcsi értékeit, az emberi tisztesség egyetemességét. Szerelem és becsület dilemmáját. A választás kényszerének kínját a menyasszony fejezi ki leginkább a dráma megtörténte után, az anyához menekülésekor: „Nem akartam, érts meg, nem akartam, érts meg, nem akartam! A fiad volt az üdvösségem, nem csaltam meg, csak elkapott a másiknak a karja, ahogy a tenger hulláma elkap, ahogy az öszvér feje föltaszít valakit, és elkapott volna mindig, ha vénasszony lettem volna is, ha fiad valamennyi fia fogta volna is a hajam.” Mikuli János, a kritikus úgy gondolja, ez utóbbi vonatkozást hangsúlyozza inkább. A rendező a közösségi, családi tisztesség, becsület erkölcsét, a hit megtartó erejét tartja a dráma elsődleges értékének, és nyilván a darabválasztásban is ez motiválta. A drámai mű egyetemességét azzal is kifejezi, hogy a díszletek és jelmezek kevésbé spanyolosak, mint annyi más, korábbi Lorca-rendezéseknél: a feketék nem dominálnak úgy, inkább a feketék és fehérek harmóniája érvényesül, a lelkek fekete-fehérségének, mindannyiunk fehér-feketeségének szimbolikus kifejezéseként. Mindezt a jelmeztervező visszafogott stílusú fekete és fehér színű ruhái közvetítik, Herczig Zsófia kiváló munkájaként.

Mikuli János rendező általában nem riad vissza a bátor és olykor erőteljes szöveghúzásoktól, szerepösszevonásoktól, de most, e darabban csak kis mértékben élt e rendezői-dramaturgiai eszközzel. Igyekezett megtartani a lorcai szövegek drámaiságát. Már mindjárt az első jelenetben ízelítőt kapunk a rövid mondatos, kihagyásos, balladai stílusban megírt szöveg feszültségteremtő erejéből az anya és fia beszélgetésekor. Glázer Bálint és Pásztó Renáta azonnal megadják a drámai alaphangulatot csöndjeikkel, nézéseikkel, metakommunikációs színészi játékukkal. Mikuli a darab eredeti szereplőit nagyrészt meghagyta, egy-két kivétellel. A cselédasszonyból barátnőt csinált, a vőfélyeket és favágókat összevonta, a kislány szerepét elhagyta, de e kisebb változtatások egyáltalán nem szűkítik a darab mondanivalójának kifejtését, a barátnő szerepeltetése még közelebb is hozza a mai fiatalokhoz a karakter befogadását. Mikuli szívesen használja fel a korábbi rendezéseinél már alkalmazott ötleteket, módszereket. Így például igen ügyesen oldja meg a szűk színpadtérből eredő nehézségeket a tér kettéosztásával: a nászmenet, a lakodalmi vígasság, általában a csoportos, énekes-táncos jelenetek egy, a színpad hátsó traktusában létesített áttetsző hálóval kialakított folyosószerű területen zajlanak, míg a szóló és a két-három szereplős szöveges jelenések a színpad első, nyitott terében játszódnak. Így jobban elkülönülnek a cselekmény fő vonalát vivő szereplők (Anya, Vőlegény, Menyasszony, Leonardo) intim jelenetei a falu közösségi életét, hagyományait, dalait, táncait megformáló tömegmozgásoktól. De a két tér nem különül el mereven egymástól, több esetben párhuzamosan zajlanak a történések a két térben. A háló-folyosó már a darab nyitó jelenetében szerepet kap, amikor a Halál képében megjelenő koldus átvonul rajta, megadva egyben a végső kifejlet sejtelmes előérzetét. A rendező több jelenetben is ötletes megoldásokat alkalmaz. A kritikus kiemeli a második felvonás zárójelenetét, a Feleség „Megszöktek!

Megszöktek!” kiáltását követő színpadi futkosás, anarchia jól sikerült megkomponálását. A harmadik felvonás erdőjeleneteiben is jól funkcionál a színpadtér. A favágók párbeszéde során az erdő még reális hely, mely jó keretet biztosít a favágók által kimondott józan népi ítéleteknek, igazságoknak: „Második favágó: Jól tették, hogy megszöktek. Ha egyszer hajlandósággal vannak egymás iránt. Első favágó: Türtőzködtek, amíg bírták, de aztán erőt vett rajtuk a vér.” Az erdő azután egyre sejtelmesebb lesz, a Hold és a Halál megjelenésével a reális szürreálisba megy át, hogy majd az erdő sötétjében eluralkodjon a balladai homály, megágyazva a hamarosan bekövetkező tragédiának.

A szereplők között a régi JESZ-gárda két „nagy öregje” a színészi mesterségben szerzett tudásuk legjavát adják. Pásztó Renáta és Inhof László az Anya és az Apa szerepében remekelnek. Színpadi jelenségek, megformált figuráiknak tekintélyt adnak, kivárnak, csöndet teremtenek, amikor kell. Pásztó Renáta hitelesen adja elő az Anya összetett szerepét, a megmaradt fiát féltő, de egyben helyzetbe hozni kész anyai magatartást. Inhofnak már a padon ülése is tekintélyt sugároz, a földbirtokos-apa szerepét meggyőzően közvetíti. Valamennyi többi szerepet a 2016-ban csapattá alakult színészgárda tagjai adják elő. A kritikus örömmel látta újra az „Örömöcskék, vétkecskék” nagysikerű 2016-os előadás szereplőit. Így a már említett Glázer Bálintot, aki a Vőlegény elég hálátlan szerepét jó empatikus készséggel és átéléssel, valamint dicsérendő szövegmondással adja elő. A Menyasszony nem könnyű szerepét Faa Eszter játssza, megjelenésének tragikus ereje van a színpadon. A rendező instrukciói szerint a becsületes és tisztességes asszonyt jobban sikerül láttatnia, az őt elhagyó egykori kedvesét még mindig szerető lány megjelenítése viszont, a kritikus szerint kevésbé sikerült. Popa Máté inkább elhiteti velünk, hogy még mindig lánggal ég egykori szerelmese iránt, megjelenése kellő tartást mutat, szövege viszont túl halk, és nem mindig érthető. A barátnőt megjelenítő Mekis Flóra üdítő jelenségnek bizonyul, mind játéka, mind szövegmondása és éneklése tehetségről tesz tanúságot. Somogyi Bianka igen nagy átéléssel és lélektanilag hitelesen érzékelteti a Feleségnek a főszereplőkénél csöppet sem könnyebb helyzetét. Rab Alexandra mint Anyós, Hetesi Júlia mint Szomszédasszony a darab megbízható szereplőinek bizonyulnak szép ének- és szövegmondásukkal. A Feleség és az Anyós gyermekaltató jelenete az első felvonásban a darab egyik leginkább katartikus mozzanata. Igen tetszik Mészáros Dávid és Gácsik Dénes a harmadik felvonás favágó-jelenetében. A Halál mint koldus szerepében Kopa Marcell kellő szürreális hatást kelt.

A darab zenéjét szerző Kopeczky Péternek igen nagy a felelőssége a darab szellemiségéhez méltó hangulat megteremtésében. Dicséretére legyen mondva, feladatát becsülettel megoldotta. Nem ragaszkodott a spanyolos hatásokhoz, saját dalai a kritikus szerint igen jól illeszkednek a darab fő mondanivalójához. A nászmenet dala: „Kelj föl menyasszony, talpra! itt az esküvő napja” többször ismétlődik, valamennyiszer jó hallgatni. A zene fokozni tudja a harmadik felvonás drámai hangulatát. A táncok és mozgások összehangolása a JESZ korábbi darabjai koreográfusának, Hágen Zsuzsának feladata volt, melyet ismét kiválóan oldott meg. A nászmenet bevonulása, a lakodalmas nép mozgásai, táncai alázatosan alkalmazkodnak a tragédia fő mondanivalójához. Az utolsó felvonásban a Halál segítőjének tánca különösen emlékezetes. A JESZ fiatal társulata jól vizsgázott ének- és tánctudásból is.

A Janus Egyetemi Színház csapatának új produkcióját Mikuli János professzionális és míves igényű rendezésében a kritikus csak elismerni és üdvözölni tudja.

A JESZ Lorca: Vérnász előadásának bemutatója 2017. október 29-én volt, az előadást a társulat 2018-ban is színpadon tartja.

Rozs András

A Vérnász című előadás színlapja itt. ***[2]***

Forrás webcím:https://jesz.pte.hu/nem_akartam_erts_meg_nem_akartam

Hivatkozások
[1] https://jesz.pte.hu/sites/jesz.pte.hu/files/styles/large/public/vernasz_0_0.jpg?itok=1JsAKBEQ [2] http://jesz.pte.hu/vernasz